УДК: 343.343.3

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2021-75-2-74-87>

Назимко Єгор Сергійович,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
(Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Маріуполь)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4949-4155>

Демчишин Дмитро Анатолійович,
викладач
(Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Маріуполь)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4172-1272>

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ ХУЛІГАНСЬКИХ ДІЙ

У статті досліджено соціальну обумовленість кримінально-правової заборони хуліганських дій. Обґрунтовано доцільність аналізу соціальної обумовленості кримінально-правової заборони хуліганських дій як наскрізної кримінально-правової категорії з урахуванням системних зв'язків між усіма складами злочинів, конструктивною ознакою яких є хуліганські дії. Визначено систему обставин соціальної обумовленості кримінально-правової заборони хуліганських дій, яка передбачає історичні, прогностичні, техніко-юридичні обставини. У результаті дослідження встановлено, що кримінально-правова заборона хуліганських дій на рівні ст. 296 КК України є не повною мірою соціально обумовленою. Саме діяння «хуліганство» є штучним для України з історичної точки зору, кримінально-правова заборона не відповідає українській ментальності, пересічні громадяни переважно не сприймають хуліганство як злочин, хуліганство не узгоджується повністю із сучасною парадигмою розвитку суспільних відносин. Доведено, що через абстрактність розуміння громадського порядку існує складність його сприйняття як об'єкта хуліганства. Зауважено, що кваліфікуючі ознаки хуліганства не відповідають ознакам системності та нормативної несуперечливості. Констатовано, що редакції ст. 296 КК України властиві неточності формулювань. Це в цілому призводить до наявності суперечностей між нормами КК України, наділяє суд та правоохоронні органи надмірними дискреційними повноваженнями.

Ключові слова: *соціальна обумовленість; кримінально-правова заборона; хуліганство; наскрізна категорія; обставина; оціночне поняття.*

Постановка проблеми. Існування будь-якої правової норми має бути соціально обумовленим. У суспільства має бути сформована потреба, так зване «соціальне замовлення» на наявність у правовій системі певних правових норм. Зрозуміло, що людство за період свого існування сформувало ціннісні базові правові норми для регулювання суспільних відносин. В окремих суспільств (народів) є правові норми, які не притаманні іншим суспільствам (народом). Однак правові норми в будь-якому суспільстві є завжди соціально обумовленими.

Що ж стосується кримінально-правових норм, то їм з огляду на правову природу кримінального права має бути властива виключна соціальна обумовленість. У правовій науці соціальна обумовленість найчастіше визначається як «відповідність абстрактних юридичних установлень об'єктивним закономірностям суспільного розвитку та визнається одним з показників досконалості законодавства. Останнє, у свою чергу, є важливою умовою ефективності правових норм та інститутів» [13, с. 30].

Суспільна небезпечність кожного кримінально караного діяння є тим критерієм, яким керується законодавець під час диференціації кримінальної відповідальності, а суб'єкти правозастосування – під час індивідуалізації. Як справедливо зазначає О. О. Пащенко, «обумовленість кримінального права законами суспільного розвитку, всією системою соціальних відносин знаходить вираз як у його фундаментальних принципах, так і в змісті конкретних заборон, які визначені кримінальним законодавством. Об'єктивні соціальні потреби формують зміст закону про кримінальну відповідальність не безпосередньо, а проходячи через свідомість і волю законодавця. Тому закони про кримінальну відповідальність можуть адекватно відображати суспільну потребу або недостатньо відповідати цій потребі, досягати чи не досягати поставлених законодавцем цілей» [20, с. 12]. Кримінальний закон вважається соціально обумовленим тільки в тому разі, коли відображає потреби суспільства в кримінально-правовій охороні умов свого розвитку, інакше кажучи, суспільну необхідність криміналізації певних діянь, які посягають на ці умови [7, с. 14].

У сучасній кримінально-правовій системі України хуліганські дії є наскрізною категорією, яка охоплює не тільки окремі склад злочину – ст. 296 Кримінального кодексу України (далі – КК України), але й кваліфікуючу ознаку умисного вбивства – вбивства з хуліганських мотивів (п. 7 ч. 2 ст. 115 КК України); кваліфікуючу ознаку наруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого (ч. 3 ст. 297 КК України); ознаку альтернативного діяння основного складу злочину жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 КК України). Хоча «в реальній дійсності з хуліганських мотивів учиняється значно більше видів злочинів, особливо таких, які раніше кваліфікувалися за складом хуліганства, але відповідно до чинного КК України підпадають під ознаки окремих самостійних статей: перешкоджання здійсненню релігійного обряду (ст. 180 КК України); завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (ст. 259 КК України); самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда (ст. 283 КК України); наруга над державними символами (ст. 338 КК України) тощо» [18, с. 169–170].

Тому аналіз соціальної обумовленості кримінально-правової заборони хуліганських дій як наскрізної кримінально-правової категорії має відбуватися з урахуванням системних зв'язків між усіма складами злочинів, конструктивною ознакою яких є хуліганські дії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Необхідно зазначити, що соціальна обумовленість кримінально-правових заборон стала предметом наукових досліджень у другій половині ХХ ст. У сучасній кримінально-правовій доктрині питання соціальної обумовленості кримінально-правових норм розглядалося такими вченими, як Д. С. Азаров, П. П. Андрушко, В. І. Борисов, В. В. Голіна, О. П. Горох, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, М. Й. Коржанський, В. М. Кудрявцев, В. В. Кузнецов, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, А. А. Музика, В. О. Навроцький, А. М. Орлеан, О. О. Пащенко, В. В. Сташис, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк та деякими іншими.

Слід зауважити, що у сфері кримінально-правової заборони хуліганських дій бракує соціологічних досліджень. Так, ученими звертається увага на соціальну обумовленість криміналізації хуліганства. Однак криміналізація є законодавчим процесом створення кримінально-правового припису. Соціальна ж зумовленість існування та застосування цього припису є категорією більш широкою, оскільки вводить у дію прогностичні завдання криміналізації у процес регулювання суспільних відносин.

Метою статті є дослідження соціальної обумовленості кримінально-правової заборони хуліганських дій та на цій основі встановлення відповідності суспільному запиту ст. 296 КК України.

Виклад основного матеріалу. Зазначені нами вище нормативні приписи кримінального законодавства спрямовані на забезпечення охорони суспільних відносин у сфері громадського порядку від хуліганських зазіхань, охорону моральності, життя, здоров'я людини тощо. Ці нормативні приписи є охоронними з точки зору кримінально-правового регулювання та «служать юридичною гарантією захисту відповідних регулятивних правовідносин. Для того, щоб виконувати роль такої гарантії, згадані норми повинні захищати лише ті суспільні відносини, рівень соціальної цінності яких є достатнім для кримінально-правової охорони. У цьому простежується зв'язок даної обставини соціальної обумовленості з іншою – наявністю можливості боротьби з діянням завдяки кримінально-правовим засобам. Звичайно, йдеться про таку складову останньої, як «неможливість боротьби за допомогою інших заходів» [21, с. 180].

Щоб довести або спростувати соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм, в «ідеалі» слід установити факт відповідності нормативних приписів КК України певним соціальним та техніко-юридичним критеріям. Стосовно кола таких критеріїв учені висловлюють різні думки. Згідно з позицією О. С. Іоффе та М. Д. Шаргородського, основи криміналізації в процесі правотворчості досить стабільні та передбачають: а) вивчення соціальних, економічних та інших об'єктивних процесів життя суспільства, що зумовлюють його поступальний розвиток; б) дослідження тенденцій, динаміки та структури антисуспільних явищ, у тому числі і злочинності; розгляд їх причин; прогнозування можливих змін у них; в) аналіз та оцінку ефективності заходів боротьби зі злочинністю, включаючи заходи кримінально-правового характеру; г) порівняльно-правове вивчення методів боротьби зі злочинністю в зарубіжних державах; г) забезпечення на цій основі послідовного перспективного планування законодавчої діяльності в галузі кримінального права, вдосконалення організації і діяльності правоохоронних органів [8, с. 19–20]. В. І. Борисов наполягає на тому, що соціально-правова обумовленість кримінального закону визначається різноманітними за значущістю соціальними, економічними, політичними, психологічними, правовими та іншими чинниками, встановлення і розкриття яких дає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства, підвищити обґрунтованість змісту закону [4, с. 28]. В. І. Осадчий виділяє кримінологічний, нормативно-правовий, історичний та міжнародний фактори соціальної обумовленості кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності [19, с. 72–73]. С. В. Гізімчук називає факторами (а фактично – підставами) криміналізації порушення правил, норм, стандартів, що забезпечують безпеку дорожнього руху, такі: соціально-економічні, технічні, нормативні та кримінологічні [5, с. 5–6].

Зважаючи на погляди В. О. Навроцького, до соціальної обумовленості слід зараховувати соціальні та соціально-психологічні фактори, що обумовлюють суспільну необхідність і політичну доцільність установлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння (до них відносять суспільну небезпечність діяння, його значну поширеність, домірність позитивних і негативних наслідків криміналізації та кримінально-політичну адекватність криміналізації [16, с. 114]). Ю. Е. Пудовкін до системи соціальної обумовленості кримінально-правової заборони включає: соціально-кримінологічні засади кримінально-правової заборони; етичні засади кримінально-правової заборони; міжнародно-правові засади кримінально-правової заборони; культурно-історичні засади кримінально-правової заборони

[24, с. 141–176]. В. В. Кузнецов до факторів, що стали рушійними під час вдосконалення КК України, відносить: міжнародно-правовий, конституційно-правовий, судовий, економічний, політичний, кримінологічний, соціально-правовий і нормативний фактори [15, с. 38].

Як зазначає Т. В. Столяр, у науці кримінального права виділяють шість ключових підстав криміналізації: 1) несприятлива динаміка певного виду суспільно небезпечних діянь, які раніше не становили складу злочину; 2) виникнення або суттєвий розвиток нової групи суспільних відносин, що відбувається в результаті економічного чи технічного прогресу; 3) виявлення шкідливих наслідків господарської чи іншої діяльності людей, у зв'язку з чим виникає потреба в обмеженні форм і меж такої діяльності; 4) суттєва та раптова зміна соціального, економічного або політичного стану, що може зумовити превентивну криміналізацію, яка здійснюється ще до того, як можливі суспільно небезпечні дії набудуть реального поширення; 5) такий розвиток суспільства, що визначає нетерпимість, особливу небезпеку певних дій, з якими раніше доводилося (або була можливість) миритися, але за нових умов подібні дії суперечать панівному ладу суспільних відносин або отримано реальну базу для їх викорінення; 6) необхідність виконання зобов'язань за міжнародними угодами [25, с. 224]. М. М. Комарницький обмежується аналізом історичних, соціально-психологічних, нормативних, кримінологічних і міжнародних факторів соціальної обумовленості встановлення відповідальності за злочини проти осіб чи їх близьких родичів [13, с. 37]. І. М. Федулова виділяє такі ключові підстави криміналізації: суспільна небезпека, співвідношення позитивних і негативних наслідків криміналізації, можливість боротьби з діями за допомогою кримінально-правових заходів і неможливість боротьби за допомогою інших [27, с. 89].

Варто звернути увагу, що розгляд соціальних факторів соціальної обумовленості кримінально-правової заборони в «чистому» вигляді порушує закони формальної логіки, оскільки частина (фактор) цілого (соціальна обумовленість), як стає зрозумілим, є більш широким поняттям. Тому розгляд соціальних факторів соціальної обумовленості кримінально-правової заборони хуліганських дій у цілому залишається за межами нашого дослідження.

Слід наголосити, що визначення соціальної обумовленості існування кримінально-правових норм через групування за факторами становить проблему, яка може бути досліджена в різних аспектах та за різними напрямками. Так, дослідники виділяють критерії, принципи, підстави, передумови, умови, приводи, способи цього виду законодавчої діяльності. Ці фактори тісно переплітаються та взаємодіють, однак часто є майже тотожними явищами [17, с. 154–155]. Окремі вчені до підстав кримінально-правової заборони відносять такі: 1) суспільну небезпечність – неможливо встановити універсальний критерій, за яким можна було б визначити достатній для криміналізації ступінь суспільної небезпечності. У ході обговорення кожної кримінально-правової новели необхідно вирішувати питання про наявність такої у конкретного виду діянь. Суспільною небезпечністю охоплюється наявність досить значної матеріальної або моральної шкоди, що завдається суспільству, яка, у свою чергу, впливає на пеналізацію і не є самостійною підставою криміналізації; 2) типовість та достатню розповсюдженість антисуспільної поведінки, але з урахуванням ступеня її суспільної небезпечності; 3) динаміку суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують; 4) необхідність впливу кримінально-правовими заходами, при цьому потрібно враховувати, що кримінальна репресія – це крайня форма протидії найбільш небезпечним формам девіантної поведінки. Криміналізація діяння доречна тільки тоді, коли немає та не може бути норми, яка б досить ефективно регулювала відповідні відносини методами інших галузей права; 5) врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим чи іншим формам антисуспільної поведінки та наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони; 6) співрозмірність позитивних та негативних наслідків криміналізації [3, с. 146–147].

Нам імпонує сучасний доктринальний підхід, запропонований О. О. Пащенко. Для охоронних кримінально-правових норм обов'язковими обставинами соціальної обумовленості є такі: суспільна корисність, системно-правова несуперечливість, чіткість і ясність мови, відповідність історичним традиціям або змінам у суспільному житті (альтернативно), наявність можливості боротьби із суспільно небезпечним діянням кримінально-правовими засобами, наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння, співрозмірність позитивних і негативних наслідків кримінально-правової заборони, повнота й ненадмірність кримінально-правової заборони [21, с. 376].

З урахуванням предмета нашого дослідження та наведених вище поглядів учених пропонуємо виокремити такі обставини соціальної обумовленості кримінально-правової заборони хуліганських дій:

- історичні (відповідність історичним традиціям або змінам у суспільному житті);
- прогностичні (наявність можливості запобігання суспільно небезпечним діянням кримінально-правовими засобами, суспільна корисність та кримінально-політична адекватність криміналізації (співрозмірність позитивних і негативних наслідків кримінально-правової заборони), наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння);
- техніко-юридичні (системно-правова несуперечливість, чіткість і ясність мови, повнота й ненадмірність кримінально-правової заборони).

Спробуємо розглянути зазначені обставини більш детально.

Історичні обставини (відповідність історичним традиціям або змінам у суспільному житті) демонструють, наскільки у процесі існування та реалізації кримінально-правової заборони враховується рівень суспільної правосвідомості та психології, а також історичні традиції.

За справедливим твердженням правників, визнання діяння кримінально караним повинно бути схвалено суспільством. У кожному конкретному випадку перед уведенням чи відміною кримінально-правової заборони необхідним є ретельне вивчення правових уявлень у суспільстві стосовно діяння, яке підлягає криміналізації. Однак оцінка суспільних поглядів не повинна обмежуватися тільки правовими ідеями. Важливим є вивчення історичних, моральних та інших уявлень, які є значущими для кожного конкретного випадку [3, с. 147]. Щодо історії відповідальності за хуліганство на українських землях, то нами встановлено, що саме діяння «хуліганство» є штучним для України з історичної точки зору. Воно як окремий склад злочину офіційно виникло в радянський період, існувало протягом усього радянського часу та відобразилося в КК України 2001 р. Автентичності цієї заборони українській ментальності не простежується. Історичні традиції заборони бешкетницьких дій були, проте вони були пов'язані взагалі з правовим статусом особи, яка вчиняє подібне бешкетництво (відповідальне або особливо відповідальне становище), або з місцем вчинення такого діяння, що має особливе значення для громади. Необхідно зазначити, що вітчизняними вченими проводилося вивчення суспільної думки щодо сприйняття хуліганства. Так, за результатами проведеного українськими кримінологами опитування пересічних громадян, які не мають спеціальних знань у галузі права, було встановлено, що 75 % респондентів розуміють поняття «хуліганство» саме як дрібне правопорушення, 14 % – як аморальні, антисуспільні дії, за вчинення яких в Україні не передбачена відповідальність, і лише 11 % вважають хуліганство злочином [11, с. 94–97].

Тому маємо погодитися з тезою про те, що нині закріплення хуліганства у кримінальному законодавстві (на рівні ст. 296 КК України. – Є. Н., Д. Д.) не відповідає суспільній небезпеці такого діяння, оскільки в суспільстві відбулися зміни морально-етичних орієнтирів, через що типове хуліганство не становить тієї суспільної небезпеки для пересічного громадянина, якій слід запобігати кримінальними покараннями. До того ж відповідальність за подібні дії вже закріплена в інших статтях Особливої частини КК України [26, с. 157].

Звичайний громадянин не сприймає тієї суспільної небезпеки, яка закріплена за хуліганством у кримінальному законодавстві, і пояснення цьому знаходить своє відображення в історії. Хуліганство як окремий злочин набуло свого поширення в радянські часи, коли існувала потреба захищати інтереси громади та держави, а не індивіда, коли публічний інтерес мав значну перевагу над приватним. Нині така потреба зникла, боротьба з хуліганом не характеризується такими масштабами, як це було більше чверті століття тому [26, с. 159]. У зв'язку із зазначеним маємо констатувати відносну відповідність ст. 296 КК України історичним традиціям та групі обставин, що соціально зумовлюють наявність цієї кримінально-правової заборони.

Прогностичні обставини насамперед змушують знайти відповідь на питання про наявність можливості запобігання хуліганству кримінально-правовими засобами. Для цього слід установити, чи дійсно кримінально-правова заборона є запобіжним чинником учинення хуліганства, тобто чи усвідомлює особа на рівні сприйняття права те, що за вчинення хуліганства настає кримінальна відповідальність. Певні аргументи з цього приводу було наведено вище. Однак наявність ст. 296 КК України та відповідна правозастосовна практика засвідчує, що можливість запобігання кримінальними заборонами хуліганству є, вона існує. Тільки варто відповісти на запитання: з чим ми все ж таки боремося? Для цього маємо звернутися до питання суспільної небезпечності хуліганства.

У науці кримінального права є усталеним підхід стосовно того, що суспільна небезпечність кримінального правопорушення залежить від двох основних критеріїв – об'єкта злочину та інтенсивності злочинного посягання. Об'єктом хуліганства є громадський порядок. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Тому громадський порядок певним чином можна віднести до категорії безпеки, саме тієї категорії, що забезпечує безпеку членів суспільства. У загальному розумінні громадський порядок – це «сукупність суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ та організацій шляхом встановлення, дотримання і реалізації правових та етичних норм» [1, с. 654]. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначає, що громадський порядок – це стан суспільних відносин, що виник, сформувався, змінюється та існує під впливом дії правових норм (значною мірою), моральних засад, звичаїв, етичних правил, традицій, інших позаюрідичних чинників і знаходить свій вияв (відображення) у безпечності громадського спокою, охороні здоров'я, честі та гідності людини, її прав та свобод, зокрема: права на відпочинок, усталених правил співжиття, комунікації (спілкування), у поведінці в побуті, у повазі та ставленні членів спільноти один до одного, у нормальному функціонуванні органів державної влади, місцевого самоврядування, різних установ, організацій, громадських об'єднань, інших інституцій, які займаються корисною суспільною діяльністю [10]. Як бачимо, взагалі «кожне правопорушення посягає на громадський порядок і може завдати або завдає йому шкоди, адже ігнорування встановлених норм поведінки і є порушенням цього громадського порядку» [26, с. 157]. Як зауважується в листі зазначеної вище судової установи, «за зовнішнім виявом (набором фактів) хуліганство певним чином схоже на ряд інших діянь, зокрема найбільше на ті з них, які посягають на здоров'я, честь та гідність людини, її майно» [10]. Тому існує складність сприйняття громадського порядку як об'єкта хуліганства, а надто – встановлення конкретної шкоди для суспільних відносин, що утворюють зміст цього об'єкта.

Щодо інтенсивності впливу вчинення хуліганства на громадський порядок маємо наголосити, що воно має найбільш негативну інтенсивність серед усіх правопорушень, що посягають саме на громадський порядок. Хуліганство здійснюється в активній формі, здебільшого з ініціативи правопорушника або через використання незначного (нікчемного) приводу, як правило, відбувається в публічних (громадських, людних) місцях, супроводжується ненормативною (брутальною, нецензурною) лексикою та/або фізичним насильством, зокрема із використанням травмуючих властивостей таких предметів, як вогнепальна зброя, і призводить до заподіяння моральної та матеріальної шкоди [10]. Ця

інтенсивність також характеризується такими ознаками, як «грубе порушення», «явна неповага до суспільства», «зухвалість» та «винятковий цинізм». Слід продовжити наукову дискусію, яку розпочали вітчизняні вчені, про те, чи не скоюються ще злочини, що посягають на інші об'єкти кримінально-правової охорони, з притаманними ознаками грубого порушення, явної неповаги до суспільства, зухвалості та виняткового цинізму? Наприклад, чи не вчиняється опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві (ст. 342 КК України) із зазначеними ознаками? Навіщо тоді в ч. 3 ст. 296 КК України передбачено такий кваліфікований склад, як хуліганство, «пов'язане з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії»? Певні слушні міркування щодо цього висловлює Г. І. Піщенко і наполягає на виключенні з кваліфікованого складу хуліганства опору представникові влади або представникові громадськості, які виконували обов'язки з охорони громадського порядку. Науковець наводить низку аргументів з цього приводу: «1) опір зазначеним особам свідчить про особливу зухвалість тих, хто його вчиняє; 2) родовим об'єктом опору є порядок управління, а хуліганства – громадський порядок. У свою чергу, різними є й безпосередні об'єкти. Дана обставина веде до змішування останніх; 3) хуліганством охоплюється багато інших складів злочинів, закріплених у КК України як самостійні, але законодавець їх не вніс як кваліфікуючі ознаки хуліганства; 4) опір указаним категоріям осіб може бути наданий у ході припинення будь-якого злочину, але в жодній статті КК України (крім хуліганства) він не закріплений як кваліфікуюча ознака» [28, с. 78–79].

Подібні твердження трапляються в науковій літературі і щодо інших кваліфікуючих ознак хуліганства. На думку О. О. Дудорова та М. І. Хавронюка, «стаття 296 КК України є однією із тих статей, за якими суди найчастіше засуджують до реального позбавлення волі... Судячи із суворості покарання, що призначається судами від імені держави, хуліганство є більш небезпечним для держави і суспільства злочином, ніж, скажімо, злочини у сфері службової діяльності і злочини проти довілля... Найбільша проблема криміналізації хуліганства полягає в тому, що ст. 296 КК України перевантажена оціночними ознаками, які слідчі, прокурори й суди застосовують практично кожен на свій розсуд» [6, с. 708]. Тому й оцінити інтенсивність впливу хуліганства на наявний стан суспільних відносин у цілому неможливо. А кваліфікуючі ознаки хуліганства є, на наш погляд, випадковим набором найбільш розповсюджених характеристик учинення хуліганства. Так само можна було б включити до кваліфікуючих ознак вчинення хуліганства нанесення тілесних ушкоджень (середньої тяжкості та тяжких), незаконне заволодіння транспортним засобом тощо.

Щодо співрозмірності позитивних та негативних наслідків кримінально-правової заборони, то в цьому питанні також не все так однозначно. За наявності якісного та ефективного кримінального закону, за умови його правильного та об'єктивного застосування апріорі майже відсутні негативні наслідки криміналізації діяння [12, с. 112]. Як уже зазначалося, за хуліганство в нашій країні карають суворіше, ніж за злочини проти екології та корупційні злочини. Хуліганству як факту та як виду соціально негативної практики треба запобігати не покаранням, а іншими заходами соціального та правового впливу. Що ж стосується політичної адекватності, то аналізований склад злочину був політично відповідним у певний історичний період розвитку нашої держави у складі Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР). Кримінальне законодавство зарубіжних країн узагалі не містить і ніколи не містило такого складу злочину, як хуліганство. Досліджувана стаття закріплює відповідальність за посягання на ті суспільні відносини, які вже охороняються кримінальним законом: життя, здоров'я, власність, довілля [14, с. 114–115; 26, с. 158]. Щодо наявності ресурсів для здійснення кримінального переслідування осіб, які вчинили хуліганство, то, безумовно, в держави є необхідні ресурси в межах органів та підрозділів Національної поліції України або інших правоохоронних органів (з урахуванням статусу суб'єкта злочину).

Окремі техніко-юридичні обставини соціальної обумовленості кримінально-правової заборони хуліганських дій (системно-правова несуперечливість, чіткість і ясність мови) було розглянуто вище. Тому звернемо увагу на найбільш важливі аргументи.

Маємо зауважити, що чинна редакція ст. 296 КК України характеризується окремими рисами суперечливості положень. У п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хуліганство» від 22 грудня 2006 р. № 10 вказується: «Дії, що супроводжуються погрозами вбивством, завданням побоїв, заподіянням тілесних ушкоджень, вчинені винним щодо членів сім'ї, родичів, знайомих і викликані особистими неприязними стосунками, неправильними діями потерпілих тощо, слід кваліфікувати за статтями КК України, що передбачають відповідальність за злочини проти особи. Як хуліганство зазначені дії кваліфікують лише в тих випадках, коли вони були поєднані з очевидним для винного грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства та супроводжувалися особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом» [23]. Сам суд не надає чіткого розмежування хуліганства від інших видів злочину. Навіть злочин, скоєний на фоні особистих неприязних стосунків, слід кваліфікувати як хуліганство у випадку встановлення ознак, які мають неприхований оціночний характер.

Учені неодноразово звертали увагу на неповноту та недоліки конструювання таких оціночних понять, як «грубе порушення», мотив «явної неповаги до суспільства», «особлива зухвалість» та «винятковий цинізм»; неможливість розмежування зухвалості та особливої зухвалості, цинізму та виняткового цинізму [26, с. 157]. Ще одним з негативних наслідків закріплення хуліганства у Кримінальному кодексі України є можливе виникнення таких ситуацій, коли правоохоронні органи затримують порушника громадського порядку, але за відсутності в його діях складу будь-якого злочину особу все одно притягують до відповідальності за хуліганство. Така ситуація склалася через відсутність у статті 296 КК України переліку конкретних дій, які б дозволяли зробити обґрунтований висновок про вчинення особою саме хуліганства; у самій статті 296 КК України не визначено жодної реальної дії, яка б дозволила виділити хуліганство в окремий злочин із власним об'єктом посягання [26, с. 159]. Таким чином, доцільно констатувати, що редакції ст. 296 КК України властива неточність формулювань, що в цілому призводить до існування суперечності між нормами КК України, наділяє суд та правоохоронні органи надмірними дискреційними повноваженнями.

Щодо відповідності міжнародно-правовим договорам (зобов'язанням), то варто вказати на відсутність прямих міжнародно-правових актів, особливо зобов'язань України перед міжнародною спільнотою про встановлення кримінальної відповідальності за хуліганство. Зрозуміло, що існує низка міжнародних документів, які зобов'язують установлювати кримінальну відповідальність за посягання на додаткові соціальні цінності, яким опосередковано завдається шкода під час вчинення хуліганства. Однак жодним міжнародним документом не закріплено вимогу до національних законодавств щодо необхідності криміналізації хуліганства. Питання встановлення кримінальної відповідальності за хуліганські дії віднесено до внутрішніх національних питань кримінально-правової політики.

Висновки. Отже, нами було досліджено соціальну обумовленість кримінально-правової заборони хуліганських дій. Зважаючи на те, що в сучасній кримінально-правовій системі України хуліганські дії є не тільки складом злочину, а й ознаками інших складів злочину, обґрунтовано доцільність аналізу соціальної обумовленості кримінально-правової заборони хуліганських дій як наскрізної кримінально-правової категорії з урахуванням системних зв'язків між усіма складами злочинів, конструктивною ознакою яких є хуліганські дії.

З огляду на особливості призначення нормативних приписів КК України, що забороняють хуліганські дії, у системі кримінально-правового регулювання визначено систему обставин соціальної обумовленості кримінально-правової заборони хуліганських дій: історичні (відповідність історичним традиціям або змінам у суспільному житті); прогностичні (наявність можливості запобігання суспільно небезпечним діям кримінально-правовими

засобами, суспільна корисність та кримінально-політична адекватність криміналізації (співрозмірність позитивних і негативних наслідків кримінально-правової заборони), наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння); техніко-юридичні (системно-правова несуперечливість, чіткість і ясність мови, повнота й ненадмірність кримінально-правової заборони).

У результаті дослідження встановлено, що кримінально-правова заборона хуліганських дій на рівні ст. 296 КК України не повною мірою є соціально обумовленою.

Щодо історичних обставин, то саме діяння «хуліганство» є штучним для України з історичної точки зору, кримінально-правова заборона не відповідає українській ментальності, пересічні громадяни переважно не сприймають хуліганство як злочин, хуліганство не узгоджується повністю із сучасною парадигмою розвитку суспільних відносин.

Під час вивчення прогностичних обставин кримінально-правової заборони хуліганських дій дослідницьку увагу зосереджено на суспільній небезпечності цього діяння (на двох основних критеріях – об’єкт злочину та інтенсивність злочинного посягання). Доведено, що через абстрактність розуміння громадського порядку існує складність його сприйняття як об’єкта хуліганства. Стосовно інтенсивності хуліганських дій, то подібну інтенсивність (з притаманними ознаками грубого порушення, явної неповаги до суспільства, зухвалості та виняткового цинізму) мають й інші види споріднених злочинів. Тому оцінити цей показник суспільної небезпечності фактично неможливо. З’ясовано, що кваліфікуючі ознаки хуліганства не відповідають ознакам системності та нормативної несуперечливості. За іншими елементами політичних обставин (крім наявності ресурсів) також установлюється неповна відповідність.

На підставі дослідження техніко-юридичних обставин кримінально-правової заборони хуліганських дій констатовано, що редакції ст. 296 КК України властиві неточності формулювань. Це в цілому призводить до наявності суперечностей між нормами КК України, наділяє суд та правоохоронні органи надмірними дискреційними повноваженнями.

Список використаних джерел

1. Азаров Д. С., Грищук В. К., Савченко А. В. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. К. : Юрінком Інтер, 2017. 1104 с.
2. Артюхова В. В. Хуліганство: кримінально-правове та кримінологічне пізнання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України. Київ, 2021. 301 с.
3. Балобанова Д. О. Загальні засади теорії криміналізації. *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми держави і права»*. 2009. № 47. С. 145–148.
4. Борисов В. И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Украинская государственная юридическая академия. Х., 1993. 34 с.
5. Борисов В. И., Гизимчук С. В. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения : монография. Харьков : Консум, 2001. 160 с.
6. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
7. Злобин Г. А., Келина С. Г. Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний. *Проблемы правосудия и уголовного права*. 1978. № 1. С. 14–21.
8. Иоффе О. С., Шаргородский М. Д. Вопросы теории права. М. : Госюриздат, 1961. 381 с.
9. Івахненко О. А. Хуліганські діяння: загальне поняття та об’єкти злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 261–265.

10. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 січня 2013 р. № 223-192/0/4-13 «Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм матеріального права щодо кваліфікації хуліганства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0192740-13#Text> (дата звернення: 11.03.2021).
11. Книженко О. О., Іванцов В. О., Корнієць П. Ю. Актуальні питання відповідальності за вчинення хуліганства. *Юрист України*. 2013. № 1. С. 92–98.
12. Коломієць В. Ю. Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за посягання на тілесну недоторканність. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 108–115.
13. Комарницький М. М. Кримінально-правова охорона осіб чи їх близьких родичів у зв'язку з виконанням ними свого службового чи громадського обов'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ. К., 2017. 225 с.
14. Кришевич О. В. Міжнародно-порівняльний аспект кримінальної відповідальності за хуліганство. *Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (м. Харків, 18 квіт. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2019. С. 114–117.
15. Кузнецов В. В. Сучасні фактори нормотворення у сфері кримінального права. *Вісник Верховного Суду України*. 2007. № 12. С. 37–40.
16. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина : курс лекцій. К. : Знання, 2000. 771 с.
17. Назимко Є., Коллер Ю. Використання напрацювань вчених-кримінологів під час визначення кола факторів, що обумовлюють встановлення адміністративної відповідальності за порушення у сфері безпеки дорожнього руху. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 8. С. 153–156.
18. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2007. 266 с.
19. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія К. : Атіка, 2004. 336 с.
20. Пашенко О. О. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 220 с.
21. Пашенко О. О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. Одеський державний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України. Харків, Одеса, 2019. 446 с.
22. Піщенко Г. І. Попередження хуліганства (кримінально-правовий і кримінологічний аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. К., 1999. 219 с.
23. Про судову практику у справах про хуліганство : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/va010700-06> (дата звернення: 02.03.2021).
24. Пудовкин Ю. Е. Учение об основах уголовного права : лекции. М. : Юрлитинформ, 2012. 240 с.
25. Столяр Т. В. Криміналізація умисного вбивства та умисного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження в разі перевищення меж необхідної оборони. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 221–233.
26. Тадика Є. Д. Щодо декриміналізації хуліганства в Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 4. С. 157–160.

27. Федулова І. М. Соціальна обумовленість встановлення кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 3 (2). С. 88–91.

28. Шаблистий В. В., Галемін О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / за заг. ред. д.ю.н., доц. В. В. Шаблистого. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Ліра ЛТД, 2017. 164 с.

References

1. Azarov, D. S., Hryshchuk, V. K., Savchenko, A. V. ta in (2017). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary of the Criminal Code of Ukraine] / za zah. red. O. M. Dzhuzhi, A. V. Savchenka, V. V. Chernieia. K. : Yurinkom Inter. 1104 s. [in Ukrainian].
2. Artiukhova, V. V. (2021). *Khulihanstvo: kryminalno-pravove ta kryminologichne piznannya* [Hooliganism: Criminal and Legal and Criminological Cognition] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Kyiv. 301 s. [in Ukrainian].
3. Balobanova, D. O. (2009). *Zahalni zasady teorii kryminalizatsii* [General principles of the theory of criminalization]. *Zbirnyk naukovykh prats «Aktualni problemy derzhavy i prava»*. № 47. S. 145–148 [in Ukrainian].
4. Borisov, V. I. (1993). *Osnovnye problemy ohrany bezopasnosti proizvodstva v ugolovnom zakonodatel'stve Ukrainy* [The main problems of production security in the criminal legislation of Ukraine] : avtoref. dis. ... d-ra yurid. nauk : 12.00.08 / Ukrainskaya gosudarstvennaya yuridicheskaya akademiya X. 34 s. [in Russian].
5. Borisov, V. I., Gizimchuk, S. V. (2001). *Ugolovnaya otvetstvennost' za narushenie pravil, norm i standartov, obespechivayushchih bezopasnost' dorozhnogo dvizheniya* [Criminal liability for violation of rules, norms and standards ensuring road safety] : monografiya. Har'kov : Konsum. 160 s. [in Russian].
6. Dudorov, O. O., Khavroniuk, M. I. (2014). *Kryminalne pravo* [Criminal Law] : navchalnyi posibnyk / za zah. red. M. I. Khavroniuka. Kyiv : Vaite. 944 s. [in Ukrainian].
7. Zlobin, G. A., Kelina, S. G. (1978). *Nekotorye teoreticheskie voprosy kriminalizatsii obshchestvenno opasnykh deyanij* [Some theoretical issues of criminalization of socially dangerous acts]. *Problemy pravosudiya i ugolovnoho prava*. № 1. S. 14–21 [in Russian].
8. Ioffe, O. S., SHargorodskij, M. D. (1961). *Voprosy teorii prava* [Questions of law theory]. M. : Gosyurizdat. 381 s. [in Russian].
9. Ivakhnenko, O. A. (2015). *Khulihanski diiannia: zahalne poniattia ta obiekty zlochyniv* [Hooligan acts: general concept and crime objects]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 1. S. 261–265 [in Ukrainian].
10. Informatsiinyi lyst Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav vid 30 sichnia 2013 r. № 223-192/0/4-13 «Pro praktyku zastosuvannya sudamy pry rozghliadi sprav okremykh norm materialnoho prava shchodo kvalifikatsii khulihanstva» [Information Letter of the High Specialized Court of Ukraine for the consideration of civil and criminal cases of January 30, 2013 No. 223-192/0/4-13 «On the practice of applying courts when considering cases of material law relative to the qualifications of hooliganism»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0192740-13#Text> (data zvernennia: 11.03.2021) [in Ukrainian].
11. Knyzhenko, O. O., Ivantsov, V. O., Korniiets, P. Iu. (2013). *Aktualni pytannia vidpovidalnosti za vchynennia khulihanstva* [Actual questions of responsibility for the commission of hooliganism]. *Yuryst Ukrainy*. № 1. S. 92–98 [in Ukrainian].

12. Kolomiets, V. Yu. (2018). Sotsialna obumovlenist kryminalnoi vidpovidalnosti za posiahannia na tilesnu nedotorkannist [Social conditionality of criminal liability for encroachment on bodily inviolability]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 3. S. 108–115 [in Ukrainian].
13. Komarnytskyi, M. M. (2017). Kryminalno-pravova okhorona osib chy yikh blyzkykh rodychiv u zviazku z vykonanniam nymy svoho sluzhbovoho chy hromadskoho oboviazku [Criminal legal protection of persons or their close relatives in connection with their performance or public duty] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. K. 225 s. [in Ukrainian].
14. Kryshevych, O. V. (2019). Mizhnarodno-porivnialnyi aspekt kryminalnoi vidpovidalnosti za khulihanstvo [International-comparative aspect of criminal liability for hooliganism]. *Kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zasoby protydii zlochynam proty hromadskoi bezpeky ta publichnoho poriadku* : zb. tez dop. mizhnar. nauk.-prakt. konf. do 25-richchia KhNUVS (m. Kharkiv, 18 kvit. 2019 r.) / MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav; Kryminol. asots. Ukrainy. Kharkiv : KhNUVS. S. 114–117 [in Ukrainian].
15. Kuznietsov, V. V. (2007). Suchasni faktory normotvorennia u sferi kryminalnoho prava [Modern factors of normoging in the field of criminal law]. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*. № 12. S. 37–40 [in Ukrainian].
16. Navrotskyi, V. O. (2000). Kryminalne pravo Ukrainy [Criminal Law of Ukraine]. *Osoblyva chastyna : kurs leksii*. K. : Znannia. 771 s. [in Ukrainian].
17. Nazymko, Ye., Koller, Yu. (2010). Vykorystannia napratsiuvan vchenykh-kryminolohiv pid chas vyznachennia kola faktoriv, shcho obumovliuiut vstanovlennia administratyvnoi vidpovidalnosti za porushennia u sferi bezpeky dorozhnoho rukhu [Use of developments of scientists-criminologists when determining the circle of factors that determine the establishment of administrative responsibility for violations in the field of road safety]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 8. S. 153–156 [in Ukrainian].
18. Nalutsyshyn, V. V. (2007). Kryminalna vidpovidalnist za khulihanstvo (st. 296 KK Ukrainy) [Criminal liability for hooliganism (Article 296 of the Criminal Code of Ukraine)] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv. 266 s. [in Ukrainian].
19. Osadchyi, V. I. (2004). Kryminalno-pravovyi zakhyst pravookhoronnoi diialnosti [Criminal defense of law enforcement] : monohrafiia K. : Atika. 336 s. [in Ukrainian].
20. Pashchenko, O. O. (2004). Kryminalna vidpovidalnist za porushennia pravyl yadernoi abo radiatsiinoi bezpeky [Criminal liability for violation of nuclear or radiation safety rules] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Kharkiv. 220 s. [in Ukrainian].
21. Pashchenko, O. O. (2019). Sotsialna obumovlenist kryminalno-pravovykh norm [Social conditionality of criminal-law norms] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. / Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho, Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Odeskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy. Kharkiv, Odesa. 446 s. [in Ukrainian].
22. Pishchenko, H. I. (1999). Poperedzhennia khulihanstva (kryminalno-pravovyi i kryminolohichni aspekty) [Warning of hooliganism (criminal legal and criminological aspects)] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy. K. 219 s. [in Ukrainian].
23. Pro sudovu praktyku u spravakh pro khulihanstvo : postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 22. 12. 2006 r. № 10. [On judicial practice in cases of hooliganism: a decision of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 22.12.2006 № 10]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/va010700-06> (data zvernennia: 02.03.2021) [in Ukrainian].
24. Pudovkin, YU. E. (2012). Uchenie ob osnovah ugolovnoho prava [Treachers in the basics of the main law] : lektsii. M. : YUrlitinform. 240 s. [in Russian].

25. Stoliar, T. V. (2016). Kryminalizatsiia umysnoho vbyvstva ta umysnoho zapodiianiia tiazhkoho tilesnoho ushkodzhennia v razi perevyschennia mezh neobkhidnoi oborony [Criminalization of intentional murder and deliberate infliction of severe bodily injury in case of exceeding the boundaries of the required defense]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. № 1. S. 221–233 [in Ukrainian].
26. Tadyka, Ye. D. (2019). Shchodo dekryminalizatsii khulihanstva v Ukraini [Regarding decriminalization of hooliganism in Ukraine]. *Molodyi vchenyi*. № 4. S. 157–160 [in Ukrainian].
27. Fedulova, I. M. (2016). Sotsialna obumovlenist vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za protypravne zavolodinnia mainom pidpriemstva, ustanovy, orhanizatsii [Social condition for the establishment of criminal liability for unlawful possession of the property of the enterprise, institution, organization]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya : Yurydychni nauky*. Vyp. 3 (2). S. 88–91 [in Ukrainian].
28. Shablysty, V. V., Halemin, O. A. (2017). Kryminalna vidpovidalnist za khulihanstvo, poviazane z oporom osobam, nadilenyim vladnymy povnovazhenniamy pid chas vykonannia sluzhbovykh oboviazkiv chy inshym hromadianam, shcho prypynialy khulihanski dii [Criminal liability for hooliganism associated with resistance to persons endowed with power powers while performing official duties or other citizens who stopped hooligan actions] : monohrafiia / za zah. red. d.iu.n., dots. V. V. Shablystoho. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. Lira LTD. 164 s. [in Ukrainian].

Nazymko Yehor,

Doctor of Law, Senior Research Fellow

(Donetsk State University of Internal Affairs, Mariupol)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4949-4155>

Demchyshyn Dmytro,

Lecturer

(Donetsk State University of Internal Affairs, Mariupol)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4172-1272>

SOCIAL CONDITIONALITY OF THE CRIMINAL-LEGAL PROHIBITION OF HOOLIGAN ACTIONS

The article examines the social conditionality of the criminal-legal prohibition of hooligan actions. The expediency of analyzing the social conditionality of the criminal-legal prohibition of hooligan actions as a cross-cutting criminal legal category is substantiated, taking into account the systemic connections between all elements of crimes, a constructive feature of which is hooliganism. Taking into account the peculiarities of the appointment of normative prescriptions of the Criminal Code of Ukraine, prohibiting hooligan actions in the system of criminal law regulation, a system of circumstances of social conditionality of the criminal law prohibition of hooligan actions has been determined: historical; predictive; technical and legal. As a result of the study, it was established that the criminal-legal prohibition of hooligan actions at the level of the existence of Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine, fully socially conditioned. With regard to historical circumstances, the same act of «hooliganism» is artificial for Ukraine from a historical point of view, the criminal law prohibition does not correspond to the Ukrainian mentality, ordinary citizens in most cases do not perceive hooliganism as a crime, hooliganism does not fully fit into the modern paradigm of the development of social relationship. During the study of the prognostic circumstances of the criminal law prohibition of hooligan actions, research attention is focused on the social danger of this act (two main criteria are the object of the crime and the intensity of the criminal encroachment). It has been proved that through the abstractness of understanding social order, there is a difficulty in its perception as an object of hooliganism. With regard to the intensity of hooligan actions, other types of related crimes have a similar intensity (with inherent signs of gross violation, obvious disrespect

for society, insolence and exceptional cynicism). Therefore, it is virtually impossible to assess this indicator of public danger. It is proved that the qualifying signs of hooliganism do not correspond to the signs of consistency and normative consistency. For other elements of political circumstances (except for the availability of resources), it is also established in full compliance. Based on the study of the technical and legal circumstances of the criminal-legal prohibition of hooligan actions, it was stated that the wording of Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine inherent inaccuracies in wording. This, in general, leads to the existence of a contradiction between the norms of the Criminal Code of Ukraine, endows the court and law enforcement agencies with excessive discretionary powers.

Key words: *social conditioning; criminal law prohibition; hooliganism; cross-cutting category; circumstance; value concept.*

Надіслано до редколегії 29.03.2021
Рекомендовано до публікації 05.04.2021